

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528) www.economy.nayka.com.ua | № 7, 2019 | 26.07.2019 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.7.8](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.7.8)

УДК 336.61.378.4

*V. V. Chentsov,
д. і. н., д. держ. упр., професор, Перший проректор,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: 0000-0002-1109-8168
I. O. Degtyarova,
к. філол. н., PhD з політичних наук та адміністрування (Польща),
науковий співробітник Фондації польських ректорів, (м. Варшава, Польща)
ORCID: 0000-0003-4298-5488
O. V. Grygorash,
к. е. н., доцент кафедри державних, місцевих та корпоративних фінансів,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: 0000-0002-8089-3755*

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ІДЕЇ ДЛЯ РЕФОРМИ

*V. Chentsov
Doctor of Historical Sciences, Doctor Science in Public Administration, Vice-Rector
University of Customs and Finance
I. Degtyarova
PhD (linguistics), PhD in public policy (Poland), Adjunct researcher,
Polish Rectors Foundation
Olha Hryhorash
PhD in Economics, Associate Professor of The Department of State,
Local and corporate, University of Customs and Finance*

HIGHER EDUCATION FUNDING IN UKRAINE: PROBLEMS AND IDEAS FOR REFORM

Стаття присвячена аналізу ефективності системи фінансування вищої освіти в Україні на національному рівні та з перспективи локального розвитку (на прикладі міста Дніпро). Наше дослідження підтверджує факт, що система розподілу та розміщення державного фінансування між закладами вищої освіти в Україні має низьку ефективність та потребує реформування.

Чинна система державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою не забезпечує рівного доступу до вищої освіти і не може гарантувати бюджетні місця кращим вступникам із високими результатами ЗНО, не створює чесної конкуренції між університетами. Система не є ефективною за своїм визначенням як замовлення держави на кадри й не заохочує випускників працювати за їхнім профілем та/або в державних установах, що негативно впливає на розвиток економіки, особливо в регіонах. Крім того, відсутність механізму моніторингу працевлаштування та професійного розвитку випускників вищів, особливо тих, хто навчався за коштами державного або місцевих

бюджетів, ставить під сумнів доцільність усього механізму державного замовлення у його наявній моделі.

Авторами проаналізовано бюджетні витрати на фінансування вищої освіти в Україні та її ефективність. Особливу увагу було приділено вивченню результатів прийому до вищих навчальних закладів у місті Дніпро в 2016-2018 рр. У висновку запропоновано новий механізм удосконалення наявної системи фінансування вищої освіти в Україні шляхом запровадження диверсифікованої системи державного фінансування та нової моделі державного студентського кредитування. Частково результати дослідження викладено у попередніх публікаціях авторів [2].

The article is devoted to the analysis of the efficiency of the system of higher education funding in Ukraine for all the state and relative to local development (for instance, Dnipro city). Our research confirms the fact that the system of distribution and placement of state funding between higher educational establishments in Ukraine has low efficiency and needs to be reformed.

The current system of state order for studying specialists with higher education does not provide equal access to higher education and can not guarantee budget places for better entrants with high results of external independent testing, does not create fair competition between universities. The system is not effective in its definition as a state order for training of staff and does not encourage graduates to have a job in their degree field and/or in public institutions, which makes a negative influence on the development of the economy, especially in the regions. In addition, the lack of a mechanism for monitoring the employment and professional development of graduates of higher education institutions, especially those who studied at the expense of state or local budgets, places in question the practicability of the mechanism of state order in its current model.

The budget expenditures for higher education funding in Ukraine and its effectiveness are analyzed by authors. Particular attention was paid to the analysis of the results of admission to higher education institutions in Dnipro city in 2016-2018. The conclusion proposed a new mechanism for improving the existing system of higher education funding in Ukraine by introducing a diversified system of state funding and a new model of state student lending. Partly the results of the study are presented in previous publications by the authors [2].

Ключові слова: вища освіта, державне фінансування, державне замовлення, контингент студентів, чиста приведена вартість, кредити студентам, фінансова автономія, сталий розвиток.

Key words: higher education, state funding, state order, student contingent, net present value, student loans, financial autonomy, sustainable development.

Постановка проблеми. Державні заклади вищої освіти в Україні мають обмежену фінансову автономію та функціонують у неефективних правових рамках, що, з одного боку, не дозволяє університетам ефективно залучати та використовувати фінансові ресурси, а з другого, - перешкоджає його розвитку і залишає заклади та їх керівництво сам на сам з викликами сучасності у ситуації економічного дефіциту. Одними з найбільших проблем для української системи вищої освіти, на думку експертів з Європейської асоціації університетів EUA, авторів University Autonomy Scorecard, є «недосконалі механізми фінансування», «критично низький рівень державного фінансування вищої освіти», «незбалансовані джерела доходів для університетів» [8]. Саме тому ключовою рекомендацією європейських експертів у рамках проекту ATHENA було реформувати неефективну систему державного замовлення.

Акцент на ефективності розподілу публічних фінансів та їх використання у вищій освіті є одним з головних трендів у вищій освіті починаючи з фінансової кризи 2008 року у світі та Європі [8].

Важливими сьогодні є не лише ідеї економії коштів у вищій освіті (есопоту), але насамперед ефективність (efficiency, отримання більших результатів на тому ж самому або меншому рівні ресурсів), результативність (effectiveness, покращення діяльності університетів), які слід розглядати з точки зору співвідношення ціна-якість (value for money) [9], які потрібно розглядати нерозривно особливо в контексті державної політики фінансування вищої освіти.

В Україні на фоні загальної політики з поліпшення якості освіти та підвищення вимог до закладів вищої освіти, загальна сума державного замовлення на підготовку фахівців, яке залишається основним

інструментом державного фінансування закладів вищої освіти, зменшується. Незважаючи на декларовану щороку необхідність розподілу та розміщення місць державного замовлення відповідно до принципів прозорості, збалансованості та гармонійного територіального розвитку, реальна ситуація та результати вступної кампанії свідчать про протилежне. Обсяг державного замовлення для ЗВО формується за результатами відкритого конкурсу, але насправді більша частина бюджетних місць концентрується у закладах, розташованих у столиці (більшість отримувачів державного фінансування знаходяться у м. Києві). Крім того, в університетах Києва кількість студентів, які навчаються за контрактною формою, перевищує обсяг державного замовлення. За такої ситуації неприпустимим є постійне збільшення державного замовлення за рахунок зменшення держзамовлення менших та регіональних закладів. Безсумнівно, найкращі університети повинні отримувати виняткову державну підтримку та підвищене фінансування на засаді excellence funding, але водночас вони не можуть конкурувати з невеликими або регіональними університетами. Державна політика не може бути спрямована на дискримінацію закладів за їх величиною, місцем розташування і не допускати фінансування одних за рахунок інших на нерівних умовах. Але з іншого боку, держава також не може повною мірою задовольнити потреби усіх закладів та усіх студентів, з огляду на традиційно низьке фінансування галузі.

З огляду на такий дисбаланс та диспропорції, виникає потреба в адаптації наявної системи фінансування вищої освіти до сучасних реалій, з урахуванням одночасно потреб студентів, університетів, уряду та територій, враховуючи роль і місце закладів вищої освіти у локальному розвитку та ідею збалансованого економічного зростання. Саме це проблемне питання визначало тему, мету та завдання дослідження.

Аналіз останніх досліджень.

Питання фінансування університетів, проблеми та перспективи розвитку вищої освіти, а також її ефективність та результативність для соціально-економічного розвитку є предметом уваги багатьох українських та закордонних дослідників і перебувають у фокусі активної діяльності європейських стейкхолдерів, таких як Європейська асоціація університетів EUA, національні конференції ректорів та об'єднання закладів вищої освіти.

Попри диверсифікацію джерел фінансування університетів – державне фінансування, приватне фінансування (оплата за навчання) та фінансування з інших джерел, міжнародні дослідження доводять, що основою фінансування закладів вищої освіти (причому наголошуючи саме на фінансуванні університетів, а не лише освітньої діяльності) є державне фінансування (близько 70% загального фінансування) [10, с. 29], тож немає сумніву, що не ідеться про поступову приватизацію державної сфери освіти або зведення державного фінансування до мінімуму (нуля), при тому, що діяльність закладів вищої освіти приватної форми власності також регламентується законодавством про вищу освіту й науку та підлягає контролю якості на тих же умовах, як і державні заклади. Проблематика, над якою постійно точаться публічні політичні та експертні дискусії, - яким саме чином розподіляти державні кошти? Як досягти ефективності в умовах обмежених ресурсів? Як держава може виконати своє конституційне зобов'язання щодо доступу до вищої освіти та реалізації прав громадян на освіту?

Варто наголосити, що єдиної універсальної моделі, яка би відповідала умовам, можливостям і ресурсам усіх систем, немає, адже велику роль відіграють не лише кількісні показники (статистика, демографія), а й економічні умови й правові рамки. Загалом науковці та експерти розрізняють кілька моделей державного фінансування закладів вищої освіти: т.зв. блок-гранти, що залежать від моделі фінансування за видатками, у т.ч. на підставі формули чи алгоритму, фінансування за результатами діяльності (performance-based funding), контрактного або договірного фінансування (performance contracts); проектне фінансування (project based financing), цільове фінансування, у тому числі, фінансування напрямків за замовленням (earmarked financing), фінансування програм досконалості (excellence funding), які можуть поєднуватися у рамках однієї системи [8, 21, 22].

Економічні умови, які впливають на вибір тієї чи іншої моделі, мають характер як локальний, національний, так і глобальний. Як стверджує EUA, після економічної кризи 2008 року в європейських країнах спостерігається дві тенденції щодо державного фінансування вищої освіти: прогресивна тенденція - збільшення державного фінансування і зміцнення ролі університету в розвитку економіки, і регресивна тенденція - з іншого боку зменшення фінансування і скорочення державних інвестицій в систему вищої освіти [8]. Відповідно, актуальним відгуком на такі виклики з боку систем вищої освіти та самих університетів має бути диверсифікація та впровадження кількох джерел фінансування університету [10]. Але необхідною передумовою для якості, ефективності та розвитку сфери вищої освіти має бути стабільне державне фінансування. Саме таким шляхом пішов уряд Ірландії, впровадивши нову програму розвитку вищої освіти та нову стратегію довгострокового фінансування ЗВО для збільшення числа випускників на ринку праці та забезпечення рівного доступу до вищої освіти. Міністр освіти та професійної підготовки реалізує трирічний Національний план забезпечення рівних можливостей доступу до вищої освіти на 2015-2019 роки, надаючи «основу для розширення участі цільових груп шляхом цілеспрямованих дій у майбутньому для посилення рівності доступу» [4]. Також слід зауважити, що державне фінансування університетів Ірландії відбувається не за кількісними показниками числа студентів, а за індивідуальним контрактом між університетом та міністром, який має характер стратегічного плану та охоплює усі види й напрямки діяльності університету. Процедура розробки та затвердження цього плану відбувається шляхом узгодження між конкретним університетом та міністерством. головною метою при цьому не є скорочення видатків, а пошук оптимального балансу та розвитку університету за умови реалізації національних пріоритетів.

Варто звернути увагу, що фінансування державних закладів вищої освіти, незалежно від моделі та об'єму, спирається також на позабюджетні надходження, що відповідає світовій тенденції диверсифікації джерел фінансування, одним з найважливіших є студентське кредитування, яке реалізується у рамках спеціального законодавства та регулюється державою. Поширення студентського кредитування підтримується Світовим банком [5], з огляду на те, що створення державного кредитування на ринку освіти та системи спеціальних кредитів для студентів є важливим, оскільки дозволяє профінансувати не лише оплату за навчання, але також і студентські витрати на життя, соціальні потреби та ін. [6]. І завдяки спеціальній схемі та низьким відсоткам і розкладеному в часі графіку повернення, студентський кредит роздгляється як інвестиція у своє майбутнє, яку людина робить за допомогою держави у тому числі.

Українські науковці сьогодні активно аналізують державну політику та систему фінансування у вищій освіті, критикуючи ефективність механізму державного замовлення, пропонуючи напрямки реформ вищої освіти та демократизації управління (Т. Боголіб, А. Величко, В. Гець, І. Грищенко, І. Дегтярова, Т. Єфіменко, А. Колод, В. Луговий, І. Совсун, О. Співаковський, Є. Стадний, Т. Фініков, А. Чухно, Л. Шевченко, та ін.). Протягом останнього десятиріччя було запропоновано ряд моделей реформування фінансування вищої освіти.

Деякі вчені наголошують, що сучасна модель фінансування вищої освіти в Україні - це багатоджерельне фінансування (з урахуванням великої частки плати за навчання), але його необхідно реформувати «на підставі принципів реальної академічної автономії, залучення коштів університетами та належного врядування» як на системному рівні (передові практики державного фінансування), так і в інституційному (фінансовий менеджмент університету), підкреслюючи важливість оптимізації структури фінансування для забезпечення якості освіти та конкурентоспроможності університетів на національному та міжнародному ринку вищої освіти [3].

І. Совсун зазначала, що «фокус уваги університетської діяльності наразі зміщено: за попередньої системи кількість місць, що фінансуються урядом, значною мірою залежала від відносин ректорів з Міністром. За нової системи університети повинні працювати, щоб залучити найсильніших студентів» [14, с. 12]. Спільно з аналітичним центром CEDOS була запропонована ваучерна модель фінансування вищої освіти, що за суттю близька до студентського кредитування і яка була успішно впроваджена в Грузії [1]. Слушною пропозицією також було відмовитися від формулювання «державне замовлення» у контексті базового фінансування закладів вищої освіти [22], натомість запровадити модель фінансування, яка складається з чотирьох елементів: базове фінансування (block-grant, яке би базувалося також на певних показниках та елементах performance-based funding), соціальний фонд, фонд розвитку (фонд капітальних видатків), фонд державної цільової підтримки. Багато дослідників та експертів вважають, що субсидія або модель фінансування на основі результативних показників (performance-based funding) повинна замінити державне замовлення. Є. Стадний в аналізі державного фінансування та механізмів розміщення місць державного замовлення пропонував перейти від державного замовлення до фінансування на основі результативних показників (з урахуванням як вхідних, так і вихідних показників) та контрактів на виконання робіт між університетом і міністерством, але залишити державне замовлення для військових та правоохоронних органів [11].

Таким чином, ефективність механізму державного замовлення у його сьогоднішньому вигляді, механізм розміщення місць серед ЗВО та засади розподілу бюджетних видатків на вищу освіту з урахуванням перспективи територіального розвитку потребують більш ретельного вивчення та перегляду.

Метою статті є аналіз ефективності наявної системи фінансування вищої освіти в Україні та видатків на фінансування державного замовлення на підготовку фахівців на прикладі міста Дніпра та розробка пропозиції щодо вдосконалення системи фінансування вищої освіти в Україні.

Методи дослідження: У дослідженні використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: перспективний і ретроспективний аналіз – при дослідженні динаміки і структури видатків бюджету на фінансування вищої освіти в Україні, системний і порівняльний аналіз – при оцінці розвитку державної підтримки підготовки фахівців на загальнодержавному та регіональному рівнях порівняно зі світовими тенденціями та ідентифікації чинників, що на нього впливають, метод визначення чистої приведеної вартості (NPV).

Виклад матеріалу та результати.

Попри те, що щорічна зміна умов прийому до закладів вищої освіти України та модифікація законодавчих норм покликана сприяти підвищенню ефективності та полегшенню вступної кампанії і для абітурієнтів, і для університетів, за результатами та аналізом помилок попередньої, такі зміни спричинюють дестабілізацію роботи українських вишів та неможливість якісно підготуватися та адекватно провести прийом студентів. Посилення вимог, з одного боку, та скорочення обсягу державного замовлення, з іншого боку, суттєво ускладнюють здобуття вищої освіти у регіональних або місцевих вишах для обдарованої молоді й одночасно захоплюють її до внутрішньої та зовнішньої освітньої міграції.

Відповідно до п. 3 ст. 71 Закону України «Про вищу освіту» [16], розміри бюджетних призначень на підготовку фахівців з вищою освітою, а також на підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів встановлюються у Державному бюджеті України на відповідний рік. У п. 3 ст. 72 [16] зазначено, що розміщення державного замовлення здійснюється на конкурсних засадах на принципах добросовісної конкуренції, відкритості та прозорості, рівноправності, об'єктивного та неупередженого оцінювання пропозицій учасників конкурсу.

На фоні переорієнтації системи вищої освіти з утримання закладів освіти на фінансування освіти

здобувачів освітніх послуг у п. 1 ст. 71 донині присутнє визначення: «фінансування державних закладів вищої освіти здійснюється за рахунок коштів державного бюджету на умовах державного замовлення на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів та за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством, з дотриманням принципів цільового та ефективного використання коштів, публічності та прозорості у прийнятті рішень» [16].

Отже, проаналізуємо бюджетні видатки на фінансування вищої освіти в Україні, як референційний показник для відстеження динаміки збільшення фінансування пропонуємо показники для Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка, який фінансується окремим рядком у бюджеті на засадах досконалості (табл. 1).

Таблиця 1.
Динаміка видатків бюджету на освіту у 2012-2018 рр.

Показники, млрд. грн.	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Відхилення 2018/2012	
								Абс., млрд. грн.	Темп прир., %
Підготовка кадрів вищими навчальними закладами III і IV рівнів акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики	15,1	15,8	15,0	17,7	20,0	20,3	26,1	10,9	72,2
Підготовка кадрів вищими навчальними закладами III і IV рівнів акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики (скориговано на індекс інфляції)	15,2	15,8	12,0	12,4	17,8	17,9	23,7	8,6	56,6
Підготовка кадрів Київським національним університетом імені Тараса Шевченка	0,86	0,88	0,85	0,91	1,02	1,22	1,40	0,53	61,9
Підготовка кадрів Київським національним університетом імені Тараса Шевченка (скориговано на індекс інфляції)	0,87	0,88	0,68	0,64	0,91	1,07	1,27	0,41	47,1

Джерело: складено авторами на основі [12, 15]

За даними табл. 1 можна зробити висновок, що видатки бюджету на підготовку кадрів вищими закладами освіти III і IV рівнів акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики протягом 2012-2018 рр. мають тенденцію до зростання в абсолютному виразі з 15,1 млрд. грн. до 26,1 млрд. грн. на 72,2%. Фактично з урахуванням індексу інфляції видатки бюджету на фінансування вищих закладів освіти III і IV рівнів акредитації зросли лише на 56,6%. При цьому реальні видатки на фінансування КНУ ім. Т. Шевченка зросли на 61,9%. Тобто можна припустити, що держава більш охоче інвестує в індивідуальні осередки досконалості, ігноруючи при цьому усю систему вищої освіти та засади зрівноваженого розвитку.

Разом з тим протягом 2012-2016 рр. має місце скорочення обсягів набору до вишів, що обумовлено від'ємним показником природного приросту населення починаючи з 1990 р. (рис. 1) та внаслідок посилення міжнародної академічної мобільності, що розширює можливості для молоді, за рахунок пропозицій від іноземних університетів.

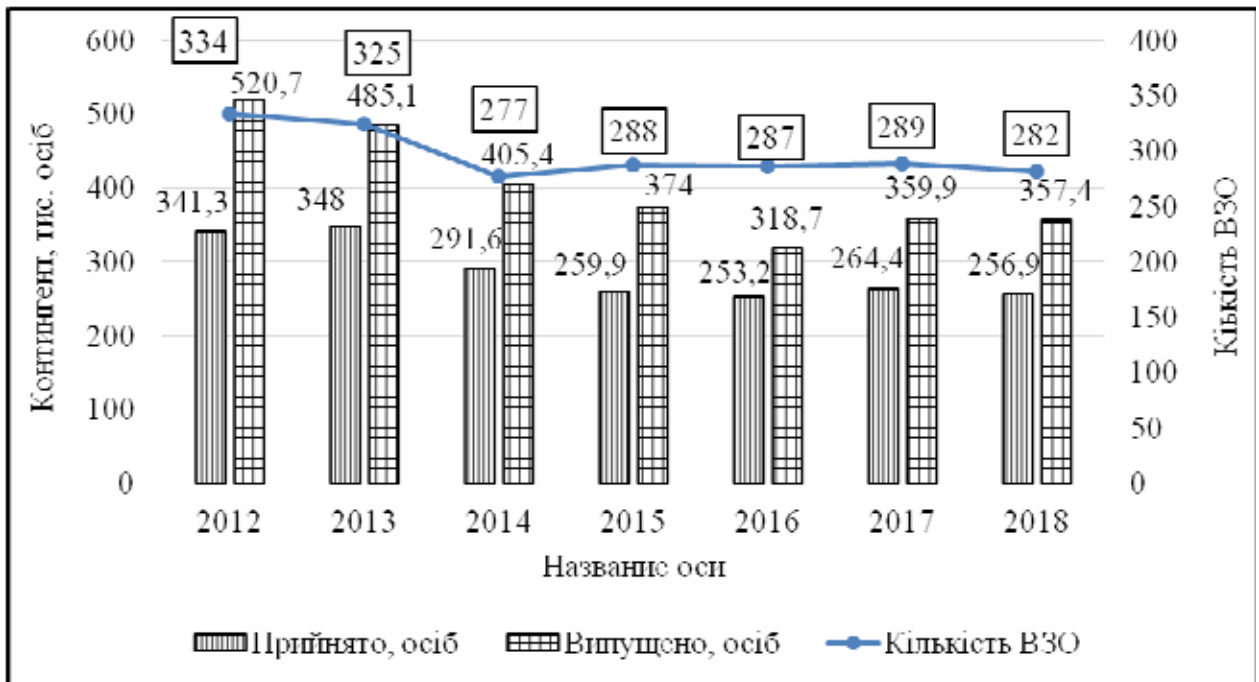

Рисунок 1. Контингент набору і випуску вищих закладів освіти України у 2012-2018 рр.

Джерело: складено авторами на основі [13]

Незважаючи на значне перевищення кількості випущених фахівців над кількістю прийнятих на навчання, обсяг випуску протягом 2012-2016 рр. також скорочується. Вихід із демографічної ями починається лише з 2017 р. Слід також звернути увагу на скорочення кількості ВНЗ у 2014 р., обумовлене наслідками соціально-економічної та політичної кризи в Україні.

За даними Державної служби статистики України, у 2018 р. найбільша кількість прийнятих на навчання до ЗВО здійснена на галузь знань «Управління та адміністрування» (34,7 тис. осіб), «Освіта і педагогіка» (27,0 тис. осіб) та «Інформаційні технології» (21,1 тис. осіб).

Розглянемо результати вступної кампанії на прикладі закладів вищої освіти м. Дніпра – одного з найбільших академічних та економічних центрів України, міста із населенням близько 900 тис. жителів, обласного центру Дніпропетровської області. Загалом у Дніпропетровській області зосереджено 24 ЗВО (університети, академії, інститути), що поступаєтьс м. Києву (67 ЗВО) та Харківській області (34 ЗВО). У Дніпропетровській області у ЗВО навчається 92 588 студентів, в тому числі за кошти державного і місцевого бюджетів 47 920 осіб, за кошти фізичних і юридичних осіб – 44668.

На рис. 2 представлено обсяг державного замовлення вишів Дніпра у 2016-2018 рр.

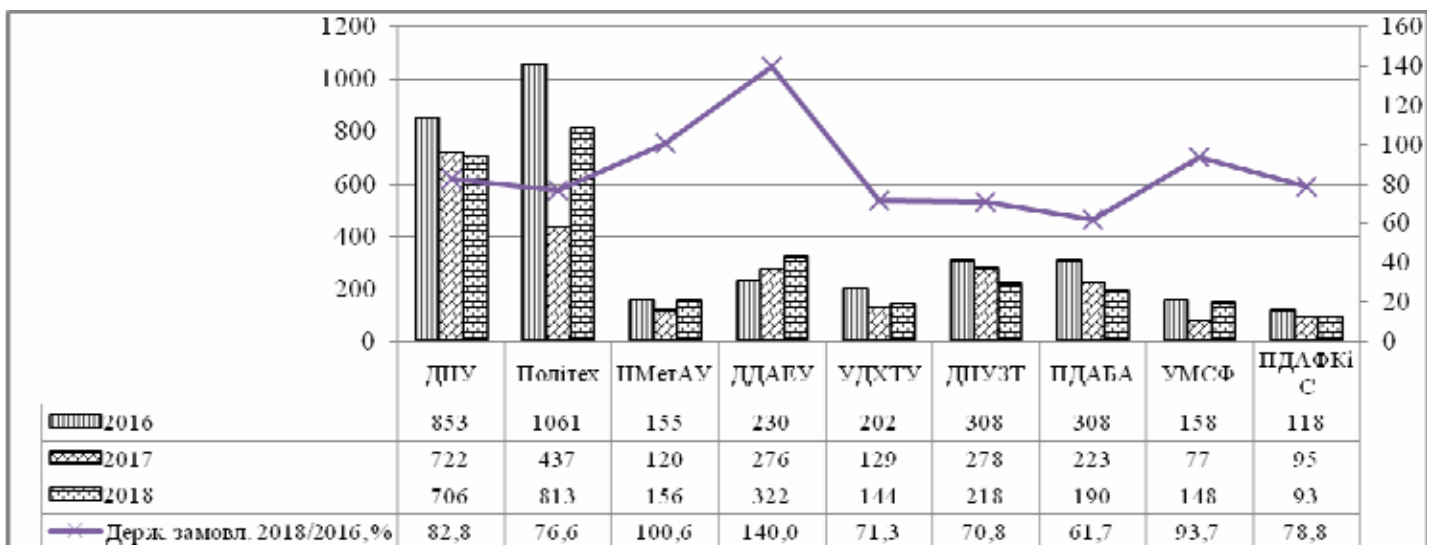

Рисунок 2. Обсяг державного замовлення на освітній рівень «бакалавр» ЗВО м. Дніпро за денною та заочною формами навчання у 2016-2018 рр.

Джерело: складено авторами на основі оперативної інформації Департаменту освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації

Аналізуючи дані рис. 2, можна зробити висновок про загальне скорочення обсягу державного замовлення у вишах Дніпра. Зокрема, у 2017 р. всі заклади, крім Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету, отримали державне замовлення в у меншому обсязі, ніж у 2016 р. У 2018 р. відбувається зростання обсягу державного замовлення порівняно з 2017 р., але так і не досягає рівня 2016 р. Винятком є Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет (322 місця державного замовлення у 2018 р. проти 230 місць у 2016 р.) та Національна металургійна академія України (156 місць проти 155). Інші виші не досягли обсягу набору «бюджетників» 2016 року.

В умовах посилення конкуренції між вишами на регіональному рівні доцільно розглянути обсяги набору абітурієнтів (рис. 3).

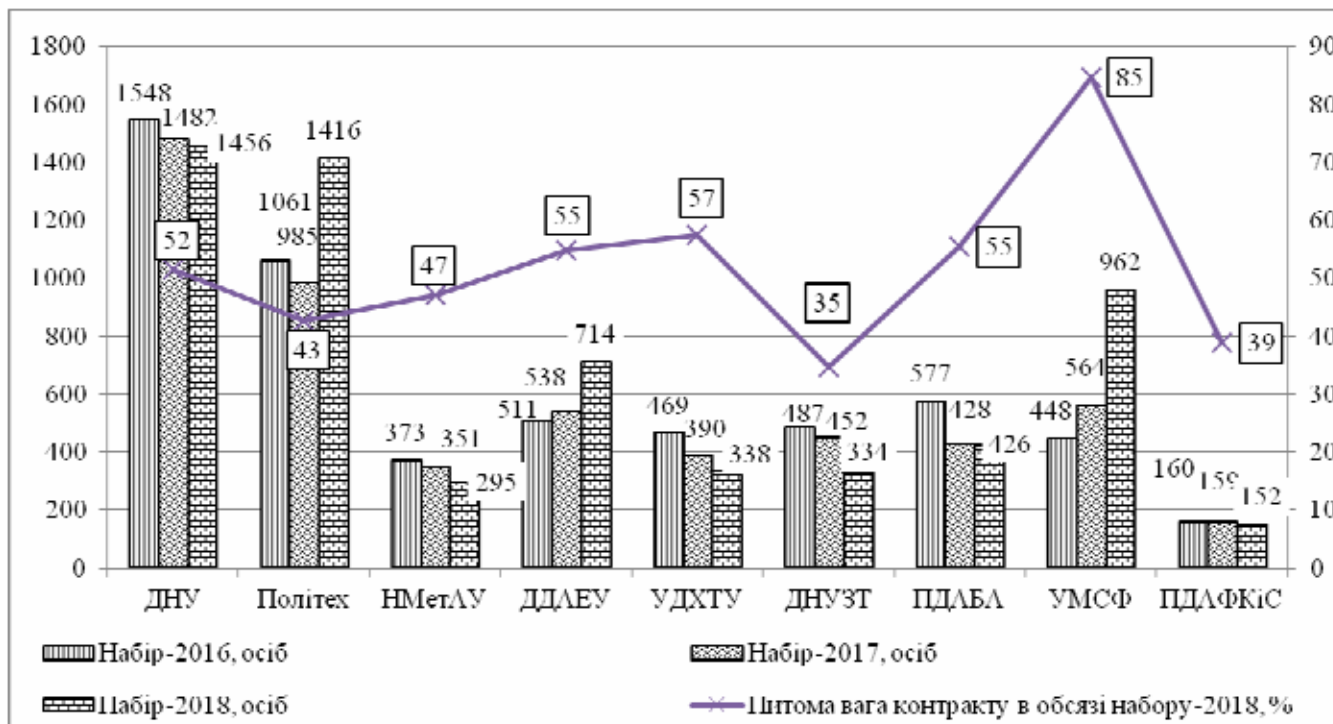

Рисунок 3. Обсяг набору на освітній рівень «бакалавр» ЗВО м. Дніпр за денною та заочною формами навчання у 2016-2018 рр.

Джерело: складено авторами на основі оперативної інформації Департаменту освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації

На рис. 3 показано, що скорочення обсягів державного замовлення значною мірою вплинуло на обсяги набору до вишів м. Дніпра. Так, порівняно з 2016 р. обсяги набору у 2017 р. скоротилися у всіх ЗВО міста, крім Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету та Університету митної справи та фінансів. Порівнюючи обсяги набору 2018 р. з 2017 р., слід відзначити зростання у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка», Дніпропетровському державному аграрно-економічному університеті та Університеті митної справи та фінансів, що може бути підтвердженням підвищення попиту на технічні спеціальності та інтердисциплінарну підготовку (аграрно-економічний профіль, спеціалізація з акцентом на митну службу). Це підтверджує також факт, що, незважаючи на значне скорочення обсягу державного замовлення, частка контрактників в Університеті митної справи та фінансів склала 85%, що є найвищим показником серед вишів м. Дніпра та одним з найвищих в Україні. З іншого боку, це також підтверджує, що розподіл приватних коштів (контрактна форма навчання) може бути показником якості освіти, і це слід враховувати при реформуванні механізму фінансування.

Незважаючи на зростання обсягу витраток бюджету на підготовку кадрів ЗВО III і IV рівнів акредитації, кількість місць державного замовлення щороку скорочується. Ідея Міністерства освіти і науки зробити розподіл бюджетних місць прозорим та чесним, на жаль, зазнала невдачі через те, що абітурієнти з високими балами ЗНО не могли отримати гарантоване, на перший погляд (за умови високого результату іспитів), місце державного замовлення через анулювання державного замовлення в обраному ними «непопулярному» університеті.

Регіональний коефіцієнт, що збільшує конкурсний бал вступника, суттєво не вирішує проблему, оскільки максимальна кількість заяв на вступ надходить все ж до київських закладів, і причина цього криється у соціально-економічній ситуації загалом, зокрема у ситуації на ринку праці, а не лише в самій системі освіти. У результаті державне замовлення виділяється й перерозподіляється економічно найсильнішим університетам, деякі з яких мають окреме цільове бюджетне фінансування, що вповні покриває ліцензовані обсяги. Вважаємо, що стратегія збільшеного фінансування центрів досконалість та забезпечення особливої підтримки кращим

дослідницьким університетам не повинна базуватися на механізмі послаблення інших, регіональних, а завданням держави якраз і є забезпечити різноманітність освіти у країні та збалансований розвиток її територій. Але приклади розподілу та розміщення державного замовлення у розрізі певних спеціальностей серед ЗВО в Україні показують, наскільки порушуються базові засади збалансованості та гармонійного розвитку територій. Більшість місць державного замовлення України за спеціальністю 293 «Міжнародне право» (58 із 80 місць) зосереджено у трьох вишах України, 54 із 122 бюджетних місць для навчання за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення» розділили між собою 4 навчальні заклади, 100 із 251 місця за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини» припали на 3 ЗВО. Така система розподілу сприяє концентрації державного замовлення у столичних вишах, з якими регіональним навіть при найвищих показниках ефективності діяльності, що постійно поліпшуються, важко конкурувати. Абітурієнти ж прямуватимуть туди, де є державне замовлення, що крок за кроком руйнуватиме регіональні виші.

Крім обсягу і розподілу бюджетних коштів, другим важливим питанням є його цілеспрямованість. Наскільки цільовим є таке спрямування бюджетних ресурсів на фінансування державного замовлення? Скільки капіталу повертається державі від інвестованих коштів у вигляді підвищення якості роботи персоналу (держслужбовців або працівників державних підприємств, установ, організацій), у формі податків, якщо немає механізму моніторингу працевлаштування випускників. Досвід розподілу випускників на роботу в установи, зокрема й у державному секторі, де у них є потреба, більше не застосовується, а вступ на державну службу здійснюється шляхом призначення громадянина України на посаду державної служби за результатами конкурсу (ст. 21 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII) [17]. У статистичних джерелах у відкритому доступі не публікуються дані щодо необхідності підготовки фахівців у різних сферах народного господарства, невідомо, чи взагалі ведеться облік такої інформації як основа для визначення обсягу державного замовлення у межах кожної спеціальності. Більше того, «сірий» ринок праці також знецінює діяльність закладів вищої освіти.

Таким чином, зважаючи на соціально-економічну ситуацію в Україні та дефіцит державних ресурсів для повноцінного фінансування закладів вищої освіти на основі блок-грантів, з метою забезпечення справедливих та рівних умов для всіх ЗВО в Україні, можна запропонувати ідею альтернативної моделі державного фінансування вищої освіти в Україні та реформування самого механізму державного замовлення.

По-перше, розрахуймо, скільки коштує державі фінансування державного замовлення на підготовку бакалавра у перерахуванні на момент вступу (табл. 2), застосовуючи формулу:

$$PV = FV * \frac{1}{(1+r)^n}, \quad (1)$$

де FV - майбутня вартість інвестицій через n років;

PV - сума інвестицій, що інвестуються;

r - ставка відсотка у вигляді десяткового дробу;

n - число років у розрахунковому періоді.

Таблиця 2.
Вартість фінансування навчання одного здобувача освітнього рівня «бакалавр» за державним замовленням

Показники	2015	2016	2017	2018
Номер періоду	0	1	2	3
Вартість державного замовлення, грн.	-20 000	-20 000	-20 000	-20 000
Індекс споживчих цін в сфері освіти, приростний до попереднього року, %	17,9%	16,5%	11,9%	14,6%
Індекс споживчих цін в сфері освіти як середнє за 2015 - 2017 рр. %	15,23%			

Джерело: складено авторами на основі [15]

$$NPV = - 20\ 000 + (- 20\ 000) * DF [1; 15,23\%] + (- 20\ 000) * DF [2; 15,23\%] + (- 20\ 000) * DF [3; 15,23\%] + (- 20\ 000) * DF [4; 15,23\%] = -65\ 495 \text{ грн.}$$

DF – фактор дисконтування.

Як бачимо, вартість підготовки одного здобувача рівня освіти «бакалавр» у перерахунку на момент вступу 2015 р. коштує державі 65 495 грн., така інвестиція часто не повертається безпосередньо: підготовлені за державні кошти спеціалісти віддають перевагу роботі швидше в приватній сфері замість публічної (у тому числі державної служби) або стратегічно важливої але непривабливої фінансово приватної сфери, яка може

мати нагальну потребу у хороших фахівцях. І це теж є позитивним чинником, випускник як фахівець на приватному ринку праці стає платником податків і таким чином держава отримує “дивіденди” за свої інвестиції у його підготовку. Приватний ринок є більш привабливим для кращих випускників, тоді як державним установам важко конкурувати з приватними компаніями щодо заробітної плати, соціальних виплат, перспективи кар’єри тощо (і це підтвердили конкурси на нові посади державних службовців у рамках реформи державного управління: вища заробітна платня, вищі соціальні умови притягують кращих кандидатів). Інша справа, що при еміграції робочої сили, випускники застосовують набуті знання, працюючи для іноземної економіки, і як наслідок, місцевий та національний державний сектор страждає від браку висококваліфікованого людського капіталу. Більше того, проблемою є працевлаштування не за отриманою спеціальністю, при тому, що є попит ринку чи державної сфери на таких фахівців. Іншою проблемою є якість освіти та недостатня мотивація самих студентів. Тому уряд повинен розробити та запровадити політику заохочення та стимулів і для студентів, і для закладів вищої освіти, і для державних установ у тому числі. Саме на це спрямована альтернативна модель фінансування ЗВО, запропонована авторами вперше в англійській публікації [2].

Отже, у запропонованій моделі державне фінансування закладів вищої освіти в Україні може бути організовано у межах основних напрямків: фінансування освіти шляхом цільового державного фінансування (трансформація наявного державного замовлення), шляхом широкого студентського кредитування (Фонд студентського кредитування); та система фінансування наукових досліджень та ініціатив досконалості (конкурсне фінансування через Національний фонд досліджень та інші інструменти фінансування науки). Оскільки фінансування науки та досліджень не є предметом цієї статті, сфокусуємося на ідеях організації Фонду державного замовлення та Фонду студентського кредитування.

У запропонованій авторами моделі цільове державне фінансування може охоплювати такі струмені фінансування та державного замовлення у його повному сенсі:

1) замовлення державою та державними установами на підготовку спеціалістів у певних сферах (установах) як роботодавцями. Таким чином, державне фінансування буде забезпечено для університетів, які готують спеціалістів у регульованих галузях державної служби (наприклад, правоохоронні структури, безпекові структури, рятувальники, державні службовці і т.п.), а випускники у цьому випадку мають відпрацювати у відповідних державних установах протягом певного терміну. У такій ситуації держава та державні установи як роботодавці гарантуватимуть місце праці випускникам, а випускники певним чином “компенсуватимуть” інвестиції держави. Ця модель служить для залучення людського капіталу в стратегічні сфери безпеки та є актуальною для вищих закладів освіти, підпорядкованих Міністерству оборони України, Службі безпеки України, МНС України та іншим, які готують військовослужбовців та так званих «цільовиків». Ці вступники повинні мати цільове направлення. Механізм його видання повинен бути максимально прозорим, конкурсним та не містити суб’єктивно-корупційних складових. Таку позицію підтримали й експерти [11].

2) друга категорія 100%-го державного фінансування – цільове фінансування обдарованої молоді та талановитих студентів: обдаровані вступники, які мають найвищий конкурсний бал, високі оцінки за результатами ЗНО повинні бути повністю підтримані та винагороджені за їх навчальні досягнення засобами окремої стежки доступу до вищої освіти. Політика уряду щодо формування людського капіталу в Україні має зосереджуватися на заохоченні талановитої молоді залишатись у країні та навчатися в українських ЗВО за їх вибором (тут – аналогія до освітніх ваучерів, тобто лише абітурієнт, що належить до цієї категорії, може вирішувати, куди піде далі навчатися). Ситуація, коли абітурієнти з високими балами за результатами ЗНО не потрапляють на бюджетні місця або витісняються системою, є неприйнятною і небезпечною для майбутнього розвитку й не відповідає національним стратегічним інтересам України. Натомість наявність такого стимулу як повна державна підтримка та цільове фінансування вищої освіти кращих випускників шкіл також спонукатиме інших школярів та молодих людей навчатися краще і старанніше у школі. Таке державне фінансування може бути надане при вступі до закладу та протягом першого року, після чого ці студенти мають дві можливості: подальше державне фінансування, але лише за умови успішного навчання (на засадах конкуренції на рівних умовах з іншими у рамках наступного, третього напрямку державного фінансування) або подальше навчання на умовах студентського кредиту. Такий підхід стимулюватиме подальший прогрес найкращих студентів, адже високі показники на вході не гарантують утримання хороших результатів на виході та у процесі навчання.

3) третя група державного фінансування навчання акцентує на якості освіти та excellence в навчанні. До неї належать студенти, які демонструють найкращі результати й отримують державне фінансування, відповідно на конкурсних засадах на 1 рік (державна стипендія на навчання, подібна до моделі отримання студентських стипендій в університетах США). Ця стипендія може бути присуджена і в подальшому, якщо студенти досягають високих результатів. Безперечно, держава та університети повинні мінімізувати корупційні ризики, щоб не допустити порушень правил академічної доброчесності під час оцінювання рівня знань студентів. Слід підкреслити, що конкурувати студенти можуть лише в межах спеціальності, а їх кількість та розміри фінансування держава визначає на основі національних пріоритетів та регіональної стратегії суспільно-економічного розвитку. Кількість цільових державних стипендій буде розрахована пропорційно до кількості студентів у кожному закладі, що також сприятиме створенню рівних умов для всіх університетів. Ця ідея уже частково формулювалася в пропозиціях Міністерства освіти і науки щодо введення коефіцієнтів для деяких спеціальностей, у яких є потреба у кваліфікованому персоналі. Вважаємо, що цей механізм державного фінансування може стимулювати підвищення якості освіти та заохочувати студентів до більш відповідального

ставлення до навчання.

4) четверта група цільового державного фінансування - це пільгові категорії абітурієнтів, встановлені відповідно до чинного законодавства.

Переходячи до обґрунтування пропозиції Фонду студентського кредитування, варто наголосити, що до недавнього часу в Україні де-юре існували, але де-факто не працювали правові, норми стосовно студентських позик – Постанова Кабінету Міністрів України від 16.06.2003 № 916 «Про затвердження Порядку надання цільових державних позик на вищу освіту» [19], яка втратила чинність після ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 № 673 «Про затвердження Порядку пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти».

З 01.09.2018 повернення цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти, що надавалися відповідно до Порядку надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.06.2003 № 916, та виплата відсотків за зазначеними кредитами здійснюються відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 № 673 «Про затвердження Порядку пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти» [20].

Відповідно до Порядку, «сума кредиту повертається із сплатою трьох відсотків річних суми заборгованості за кредитом протягом п'ятнадцяти років починаючи з дванадцятого місяця після здобуття одержувачем кредиту в установленому порядку відповідного освітнього (освітньо-кваліфікаційного) рівня до державного бюджету або до місцевих бюджетів з виплатою щороку однієї п'ятнадцятої частини загальної суми одержаного кредиту та відсотків за користування ним». При цьому передбачено пільгові умови кредитування для окремих категорій осіб.

Слід зазначити, що кредит надається з державного бюджету. Сума кредиту регулюється як у державних, так і приватних ЗВО Міністерством освіти і науки. В умовах обмежених фінансових ресурсів, коли держава-спонсор не в змозі забезпечити 100% державних місць і тоді студенти платять повну вартість освіти, держава може також бути кредитором та надавати або сприяти наданню (гарантувати) студентські кредити. Отже, обчислимо вартість підготовки одного бакалавра та припустимо, що кредит видається під ставку 0 % (табл. 3).

Таблиця 3.

Вихідні дані для розрахунку вартості надання цільового пільгового державного кредиту

Показники	2015	2016	2017	2018
Вартість контракту, грн.	-10 750	-10 750	-10 750	-10 750
Усього вартість контракту для нарахування відсотків, грн.	-43 000			
Усього вартість контракту з урахуванням відсотків, грн..	-46 225			
1/15 частина вартості контракту з урахуванням відсотків, що підлягає поверненню, грн..	3 082			

Джерело: складено авторами на основі [15]

Користуючись формулою (1) розрахуємо вартість фінансування навчання одного здобувача освітнього рівня «бакалавр» за умови надання цільового пільгового державного кредиту (табл. 4).

Таблиця 4.

Вартість навчання одного студента-бакалавра за умови надання цільового пільгового державного кредиту

Запропонована версія	2015	2016	2017	2018	2019-2033
Номер періоду	0	1	2	3	4
Вартість контракту, грн..	-10 750	-10 750	-10 750	-10 750	
Індекс споживчих цін в сфері освіти як середнє за 2015 - 2017 рр., %	15,23				
Грошові потоки, грн..	-10 750	-10 750	-10 750	-10 750	15*3 062
Чиста приведена вартість, грн.	-23 552				

Джерело: складено авторами на основі [15]

Таким чином, за умови, що вартість кредиту коштувала 10 750 грн. на рік протягом чотирьох років, при середній ставці відсотку (індексу споживчих цін у сфері освіти) 15,23%, абітурієнт мав би виплачувати починаючи з 2019 року протягом 15 років по 1/15 вартості тіла кредиту з відсотками (у даному випадку 0%) у сумі 3 082 грн. за рік. Зважаючи на вартість вкладних і отриманих коштів на момент вступу, визначаємо, що

держава витрачає 23 552 грн.

$$NPV = -10\,750 + (-10\,750) * AF [3;15,23\%] + 3\,082 * AF [15;15,23\%] * DF [0;15,23\%] = -23\,552 \text{ грн.}$$

AF – фактор приведеної вартості анuitету,
DF – фактор дисконтування

Порівнюючи бюджетні витрати держави при фінансуванні державного замовлення (65 495 грн.) та надання цільового пільгового державного кредиту (23 552 грн.) необхідно оцінити доцільність та логіку державного замовлення для підготовки фахівців з вищою освітою для держави. У другому випадку держава зменшує збитки порівняно з першим варіантом. Це доводить, що існує правова та соціальна передумова для заснування державою фонду студентського кредитування. Більше того, студентське кредитування допоможе зменшити економічний тиск на суб'єктів, які платять завищені ціни за контрактне навчання, та водночас збільшити прозорість та доброчесність конкуренції на вітчизняному ринку освітніх послуг. Більше того, у разі отримання студентами кредитів на навчання на регульованих напрямках підготовки, випускники не зобов'язані відпрацювати в державному секторі. Студентські позики сприятимуть досягненню стратегічних цілей соціального та економічного розвитку з точки зору національної та регіональної перспективи.

Ця пропозиція видається ще більш слушною у світлі останніх дій Уряду – у проекті Постанови Кабінету Міністрів України «Про деякі питання запровадження індикативної собівартості» [18] уряд намагається запровадити інструменти регулювання вибору вступниками певних спеціальностей. Відповідно до урядових пропозицій, визначено низку спеціальностей, за якими заклад вищої освіти впродовж попереднього календарного року здійснював підготовку фахівців відповідного ступеня вищої освіти за денною формою здобуття освіти за державним або регіональним замовленням, для яких закладом вищої освіти встановлюється індикативна собівартість не нижче індикативної собівартості 60% у 2020 році, 70% у 2021 році та 80% з 2022 року середнього розміру видатків на оплату послуг з підготовки одного фахівця на умовах державного (регіонального) замовлення в закладі вищої освіти.

Такий директивний підхід до встановлення мінімальних порогів вартості навчання для студентів, що навчаються за кошти фізичних і юридичних осіб, ставить вищі перед вибором: встановлювати мінімальну собівартість підготовки фахівців для забезпечення мінімально можливого рівня встановлення вартості навчання за контрактом (що змушуватиме заклади постійно перебувати на межі дефіциту фінансових ресурсів), або оголошувати відносно об'єктивний рівень вартості підготовки фахівців за кошти державного (місцевого) бюджету та потерпати від постійної нестачі контингенту через неможливість оплати вартості контракту.

Запропонований механізм кредитування навчання також є досить гнучким і дозволяє звільнення чи зменшення сплати за певних умов. Можливі, наприклад, декілька варіантів: особа може бути звільнена від сплати позики та відсотків, якщо вона працює у публічному секторі економіки після закінчення навчання протягом 5 років (метою такого заходу може бути стимулювання державного сектора економіки й зайнятості) або Особа може отримати компенсацію відсотків за користування кредитом на освіту, тіла позики або повну вартість кредиту (тіло кредиту з відсотками) за рішенням роботодавця (умови можуть бути визначені у трудовому договорі) (ідея – стимулювання роботодавців до провадження активної кадрової політики та участі у підготовці фахівців). Кредитування так званих неперіоритетних спеціальностей (з низьким відсотком державних місць та попиту за конкретним напрямком навчання) може здійснюватися за інших умов, наприклад, з використанням меншої відсоткової ставки, а більш пріоритетних – більш високої відсоткової ставки за кредитом або застосування платежу більшими частини.

Запропонована модель відкриває можливість для малих та середніх підприємств залучати спеціалістів за рахунок додаткових соціальних пакетів, а для великих підприємств це дозволяє створювати більш конкурентні вакансії ринку для молодих людей, а також дозволить створити партнерські відносини з ЗВО, розробляти навчальні програми та тісніше співпрацювати, зробити вищу освіту ближчою до вимог ринку праці. Компанії можуть отримати додатковий інструмент у своїй кадровій політиці та створити свою індивідуальну політику, призначену для різних фахівців, та стимулювати їх професійну діяльність. Ця модель також допоможе абітурієнтам вибирати навчальні програми більш ретельно та відповідально, а не випадково, як це часто відбувається сьогодні, коли єдиним критерієм є місце, що фінансується державою.

Підсумовуючи викладене, механізм державного фінансування вищої освіти, запропонований авторами (рис. 5), відповідає конституційним цілям та цінностям забезпечення доступної та якісної освіти на конкурентних засадах та державної підтримки розвитку людського капіталу та збалансованого і сталого розвитку України як держави у цілому, так і її територій. Ця модель відповідає інтересам усіх категорій абітурієнтів та студентів: обдарованих вступників та успішних студентів, пільгові категорії та студентів, які навчаються за цільовими напрямками.

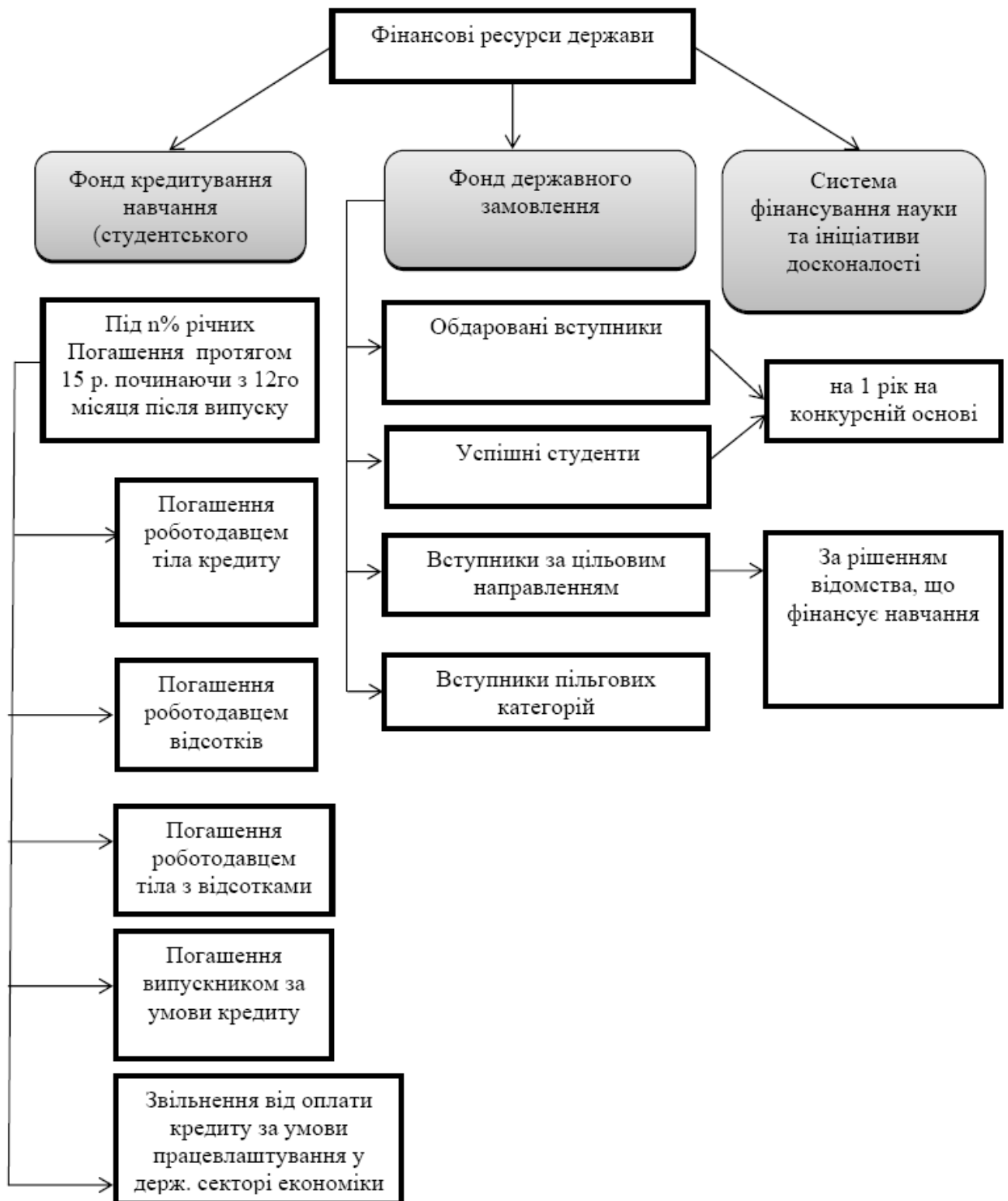

Рисунок 4. Пропозиції щодо організації механізму державного фінансування вищої освіти в Україні
 Джерело: складено авторами (вперше опубліковано у статті [2])

Висновки

Проблематика ефективності державного фінансування вищої освіти в умовах обмежених ресурсів та масовизації вищої освіти є одним з викликів як у всіх європейських країнах, так і у країнах, що розвиваються.

Виявлено, що видатки бюджету на вищу освіту в Україні зросли протягом останніх 6 років в абсолютних розмірах з 15,1 млрд. грн. до 26,1 млрд. грн., у той час як кількість місць державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою скорочується. Суттєве скорочення державного фінансування спостерігається у вищих навчальних закладах на місцевому рівні (наприклад, зменшення державного замовлення в університетах Дніпра), що обумовлено загальним зниженням контингенту студентів та кількості вступників у багатьох вишах.

Шляхом розрахунку приведеної вартості фінансування місця державного замовлення до 2015 р. було визначено, що держава витрачає 65 495 грн фінансових ресурсів, ефективність чого є під питанням. Немає механізму розрахунку потреби держави у працівниках. Випускники не працюють у державному секторі через слабку конкурентоспроможність державних установ за рівнем заробітної плати та соціальних виплат, а також через брак відповідних заходів для залучення молодих спеціалістів. Велика частка випускників працює не за отриманим фахом. Відсутність механізму відстеження зайнятості випускників вишів не дозволяє сформуванню стратегічних прогнози розвитку людського капіталу та зробити якісний аналіз ринку праці та його зв'язків із вищою освітою.

Саме тому наявний механізм державного фінансування, сконцентрований у формі державного замовлення, підлягає реформуванню.

Досвід деяких провідних країн доводить необхідність створення, впровадження та просування схем надання державних позик студентам з різноманітними причинами для анулювання їх сплати. Розрахована вартість студентського кредиту, який може бути наданий з державного бюджету, є меншою, ніж місце, що фінансується державою (23 552 грн.), що свідчить про ефективність такого механізму.

На підставі чинного законодавства та передового досвіду автори запропонували нову модель державного фінансування закладів вищої освіти, яка складається з трьох основних напрямків: цільове державне фінансування (Фонд державного замовлення), студентське кредитування (Фонд студентського кредитування та система фінансування наукових досліджень та ініціатив досконалості). Цільове державне фінансування разом із системою студентського кредитування може замінити поточну модель розподілу державних коштів (модель державного замовлення). Запропонована модель є студентоцентричною і здатна підвищити ефективність бюджетних видатків, з одного боку, і забезпечити відкриту та добросовісну конкуренцію для всіх закладів вищої освіти, але, більше того, сприятиме залученню найкращих випускників до державного сектору економіки та посиленню тісної співпраці між сектором вищої освіти та ринком праці.

Список використаних джерел.

1. Adrian Ziderman. Financing Universities Through Vouchers: Lessons from the Republic of Georgia. Higher Education Policy. June 2017, Volume 30, Issue 2, pp 161–184
2. Degtyarova Iryna, Hryhorash Olha, Chentsov Victor (2018). The mechanism of higher education funding in Ukraine: nationwide and local perspective. Investment Management and Financial Innovations, Volume 15, Issue 3, 2018
3. Financing and deregulation in higher education (2013) / edited by J.Woźnicki, Warsaw. [Electronic resource]. Available at: http://pbc.biaman.pl/Content/27641/Financing_wersja_ostat.pdf
4. Higher Education System Performance Framework 2014-2016, HEA/DES, Dublin, 2016. [Electronic resource]. Available at: <http://hea.ie/assets/uploads/2017/06/DES-System-Performance-Framework.pdf>
5. Jamil Salmi (1999). Student Loans in an International Perspective: The World Bank Experience. [Electronic resource]. Available at: http://siteresources.worldbank.org/INTLL/Resources/student_loans.pdf
6. Marianne Guille (2000). Students Loans in Europe An Overview. [Electronic resource]. Available at: https://www.etla.fi/PURE/StudentLoans_fullpaper.pdf
7. Pruvot E.B., Claeys-Kulik AL., Estermann T. (2015) Strategies for Efficient Funding of Universities in Europe. [Electronic resource]. Available at: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-20877-0_11.
8. The European University Association (2018). Public Funding Observatory [Electronic resource]. Available at: <http://eua.be/activities-services/projects/eua-online-tools/public-funding-observatory-tool.aspx>
9. The European University Association (2018). University Efficiency Hub [Electronic resource]. Available at: <http://efficiency.eua.eu/about>
10. Thomas Estermann, Enora Bennetot Pruvot (2011) Financially Sustainable Universities II. [Electronic resource]. Available at: http://eua.be/Libraries/publications-homepage-list/Financially_Sustainable_Universities_II.pdf?sfvrsn=2
11. Стадний Є. Концептуальна модель державного фінансування ВНЗ за результатами діяльності / [Електронний ресурс] / <https://cedos.org.ua/uk/articles/kontseptualna-model-derzhavnoho-finansuvannia-vnz-za-rezultatamy-diialnosti>
12. Видатки за програмною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету. Матеріали Державної казначейської служби України. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/>
13. Вища освіта в Україні [Електронний ресурс] : Статистична інформація Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
14. Вища освіта в Україні: порядок денний для реформ / за заг. ред. Є. Б. Ніколаєва. – К., 2017. – 61 с.
15. Індеси споживчих цін на товари та послуги. [Електронний ресурс] : Статистична інформація Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
16. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
17. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

18. Про деякі питання запровадження індикативної собівартості [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proekt-postanovi-kabminu-pro-deyaki-pitannya-zaprovadzhennya-indikativnoyi-sobivartosti>

19. Про затвердження Порядку надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.06.2003 № 916. [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/916-2003-%D0%BF>

20. Про затвердження Порядку пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 № 673. [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2018-%D0%BF>

21. Сацик В. Фінансування університетів за результатами діяльності: європейська практика, яка не є “магічною формулою” [Електронний ресурс] // В. Сацик. – Режим доступу: <http://www.edutrends.info/education-news-july-2015/>

22. Совсун І. Нова модель фінансування вищої освіти повинна бути прозорою й ефективною у використанні бюджетних коштів [Електронний ресурс] // І. Совсун. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2016-03-15-inna-sovsun-nova-model-finansuvannya-vishhoi-osviti>

References.

1. Ziderman, A. (2017), “Financing Universities Through Vouchers: Lessons from the Republic of Georgia”, *Higher Education Policy*, Vo. 30, no. 2, pp 161–184
2. Degtyarova, I. Hryhorash, O. and Chentsov, V. (2018), “The mechanism of higher education funding in Ukraine: nationwide and local perspective”. *Investment Management and Financial Innovations*, Volume 15, Issue 3, 2018.
3. Woźnicki, J. (2013), “Financing and deregulation in higher education”, available at: http://pbc.biaman.pl/Content/27641/Financing_wersja_ostat.pdf (Accessed 15 July 2019).
4. HEA/DES (2016), “Higher Education System Performance Framework 2014-2016”, Dublin, available at: <http://hea.ie/assets/uploads/2017/06/DES-System-Performance-Framework.pdf> (Accessed 15 July 2019).
5. Salmi, J. (1999), “Student Loans in an International Perspective: The World Bank Experience.”, available at: http://siteresources.worldbank.org/INTLL/Resources/student_loans.pdf (Accessed 15 July 2019).
6. Guille, M. (2000), “Students Loans in Europe An Overview”, available at: https://www.etla.fi/PURE/StudentLoans_fullpaper.pdf (Accessed 15 July 2019).
7. Pruvot, E.B. Claeys-Kulik, A.L. and Estermann, T. (2015), “Strategies for Efficient Funding of Universities in Europe”, available at: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-20877-0_11 (Accessed 15 July 2019).
8. The European University Association (2018), “Public Funding Observatory”, available at: <http://eua.be/activities-services/projects/eua-online-tools/public-funding-observatory-tool.aspx> (Accessed 15 July 2019).
9. The European University Association (2018), “University Efficiency Hub”, available at: <http://efficiency.eua.eu/about> (Accessed 15 July 2019).
10. Estermann, T. and Pruvot, E.B. (2011), “Financially Sustainable Universities II”, available at: http://eua.be/Libraries/publications-homepage-list/Financially_Sustainable_Universities_II.pdf?sfvrsn=2 (Accessed 15 July 2019).
11. Stadnyi, Ye. (2016), “Conceptual model of state funding of higher educational institutions by results of activity”, CEDOS, [Online], available at: <https://cedos.org.ua/uk/articles/kontseptualna-model-derzhavnogo-finansuvannya-vnz-za-rezultatamy-diialnosti> (Accessed 15 July 2019).
12. The official site of State Treasury Service in Ukraine (2019), “Expenditures on the program classification of expenditures and lending to the state budget”, available at: <http://www.treasury.gov.ua/> (Accessed 15 July 2019).
13. The official site of State Statistic Service in Ukraine (2019), “Higher education in Ukraine “, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 July 2019).
14. Nikolayev, Ye. B. (2017), *Vyshcha osvita v Ukraini: poriadok denni dlia reform* [Higher Education in Ukraine: An Agenda for Reforms], Kyiv, Ukraine.
15. The official site of State Statistic Service in Ukraine (2019), “Consumer price indices for goods and services”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 July 2019).
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On higher education", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (Accessed 15 July 2019).
17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On State Service", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (Accessed 15 July 2019).
18. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2019), The order " On Approval of the Procedure for preferential crediting for vocational and higher education Procedure for Granting Favored Public Loans for Higher Education", available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proekt-postanovi-kabminu-pro-deyaki-pitannya-zaprovadzhennya-indikativnoyi-sobivartosti> (Accessed 15 July 2019).

19. Cabinet of Ministers of Ukraine (2003), The order "On Approval of the Procedure for Granting Favored Public Loans for Higher Education", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/916-2003-%D0%BF> (Accessed 15 July 2019).

20. Cabinet of Ministers of Ukraine (2003), The order "On Approval of the Procedure for preferential crediting for vocational and higher education Procedure for Granting Favored Public Loans for Higher Education", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2018-%D0%BF> (Accessed 15 Jul 2019).

21. Satsyk, V. (2015), "University funding by results: European practice, which is not a "magic formula", [Online], available at: <http://www.edu-trends.info/education-news-july-2015/> (Accessed 15 July 2019).

22. Sovsun, I. (2016), "The new model for higher education funding should be transparent and efficient in using budget funds", Ministry of Education and Science, [Online], available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2016-03-15-inna-sovsun-nova-model-finansuvannya-vishhoyi-osviti> (Accessed 15 July 2019).

Стаття надійшла до редакції 20.07.2019 р.